

INFLUENȚA STILURILOR PARENTALE ASUPRA DEZVOLTĂRII SFEREI EMOȚIONALE LA VÂRSTA PREȘCOLARĂ

Carolina Perjan, conf. univ., dr. psihologie

Summary

In this article describes the analysis of different authors of parental education styles. The consequences of different educational styles for the development of the emotional sphere of the child of pre-school age are also analyzed. are highlighted the emotional disturbances that can develop in children following defective educational styles. So are therapies that can be used to correct the emotional sphere of preschoolers.

Sfera afectivă implică trăirile persoanei și reflectă atitudinile ei față de lumea din jurul său și față de el însuși. Rolul proceselor afective constituie în psihologie o problemă destul de controversată. Unii cercetători consideră că emoțiile, prin starea de agitație difuză, prin intensitatea și desfășurarea lor tumultuoasă, dezorganizează comportamentul uman (T. Ribot, 1912, P. Fress, 1975, ș.a.). Alți cercetători, dimpotrivă susțin că emoția, prin mobilizarea întregului organism, disciplinează conduita (W. Cannon, D. Lindsley ș.a.). Mai mult decât atât, emoțiile contribuie la consolidarea, accelerarea și optimizarea proceselor mentale cognitive în situații problematice, deoarece acestea sunt direct legate de procesele energetice din organism. Acesta este motivul pentru care formarea și dezvoltarea sferei afective a copilului în familie este una dintre cele mai importante condiții pentru dezvoltarea personalității. Cea mai sensibilă și mai complexă perioadă de formare, stabilire, cristalizare a sferei afective este preșcolăritatea. La această etapă de vârstă se face trecerea de la emoții la sentimente, se conturează mai clar unele sentimente morale, încep să se cristalizeze și diverse sentimente intelectuale; un rol important în aceasta evoluție avându-l adultul și relația copilului cu el. Emoțiile și sentimentele devin mai bogate în conținut. Sentimentele de integrare socială și de prietenie sunt mai accentuate decât cele de dominare și de agresivitate. Relațiile de ostilitate fățișă cedează celor de empatie, competiție, cooperare și prietenie. Prin mecanismul imitației se preiau stări afective, expresii emoționale, iar conduitele emoționale ale preșcolarului se diversifică, se îmbogățesc, devin mai coerente și mai adaptate situațiilor; realizându-se un adevărat proces de învățare afectivă". "Cu toate acestea, afectivitatea preșcolarului este destul de instabilă", conchide M. Zlate.

Structurile afective sunt în plin proces de formare; satisfacerea trebuințelor, dorințelor copilului asociindu-se cu stări afective pozitive, stenoase tonifiante; în timp ce contracizia, blocarea lor determinând stări emoționale de insatisfacție, nemulțumire. "Afectivitatea, centrata mai întâi pe complexe familiale, își lărgeste registrul pe măsură ce se înmulțesc raporturile sociale, iar sentimentele morale, legate la început de o autoritate sacră, evoluează în sensul unui respect mutual și al unei reciprocități" [J. Piaget, B. Inhelder, 1975, p. 108].

În literatura de specialitate se disting două direcții de abordare, care analizate împreună pot explica modul adaptativ/dezadaptativ în care răspund persoanele adulte la provocările vieții de zi cu zi. Aceste două direcții se referă la stilul parental și la stilul familial.

Mă voi opri la desrierea primei abordări și anume, stilurile parentale și a consecințelor lor asupra dezvoltării afectivității copilului preșcolar.

Stilul parental „se referă la ansamblul comportamentelor și emoțiilor pe care părinții le au față de copiii lor și la modul în care părintele abordează relația cu copilul său. Stilurile parentale sunt definite în funcție de două elemente principale și anume gradul de căldură emoțională (capacitatea părintelui de a fi apropiat afectiv de copil, de a fi atent la nevoile și emoțiile sale) și gradul de control exercitat asupra copilului (prin stabilirea și respectarea regulilor, setarea limitelor). Aceste două elemente determină cinci stiluri parentale principale: autoritar, permisiv, neimplicat, supraprotectiv și democratic” (Ioana Druiu).

Stilul parental poate fi: adaptativ sau dezadaptativ. Cele dezadaptative sunt definite ca fiind „percepția gradului ridicat de respingere și a gradului ridicat de supraprotecție parentală”. Cele adaptative sunt definite ca fiind „percepția gradului scăzut de respingere și a gradului scăzut de supraprotecție parentală” (Irfan, 2011).

1. Stilul parental autoritar – este denumit și „stil educațional traumatic – care corespunde unui stil de educație în cadrul familiei extrem de sever, de rigid și de restrictiv, la care se adaugă și pedepsele corporale. (Riedesser, Fischer, 2007); Copiii din așa familie prezintă carență emoțională și diferite tulburări emoționale.

2. Stilul parental permisiv– se caracterizează printr-un grad înalt de disponibilitate afectivă și un grad scăzut de control din partea părinților. Copiilor le sunt îndeplinite toate dorințele și nu le sunt interzise comportamentele neadecvate; părinții manifestă căldură și interes față de tot ceea ce face copilul, se consultă cu acesta când iau o decizie care îl privește; libertatea de expresie se află pe primul plan. Acest stil educațional are anume avantaje ca: permite dezvoltarea unei identități distincte și originale a copilului, a creativității, capacității decizionale și autonomiei etc, dar și dezavantaje ca: copiii crescuți astfel, de multe ori nu se integrează în grupurile de la grădiniță și școală, dezvoltând frică de respingere, invidie, gelozie sau chiar ură;

3. Stilul parental neimplicat este denumit și „dezangajat” (Maccoby, 1992): când copilul este lăsat la voia întâmplării, fără ca părintele să se intereseze prea mult de nevoile acestuia;

Acest stil prezintă o multitudine de dezavantaje. Copilul va trăi cu un puternic sentiment de abandon, anxietate și confuzie în legătură cu propria identitate, va fi mai rigid, mai insensibil la nevoile și sentimentele celorlalți, dar uneori mai pragmatic, dacă va învăța să se bazeze pe propria experiență de viață, dar neacceptând sfaturi și tratându-i cu suspiciune pe cei care îi oferă afecțiune, considerând iubirea ca pe o slăbiciune.

4. Stilul parental supraprotectiv– se caracterizează printr-un grad mult prea înalt de disponibilitate afectivă, care va genera un control exagerat (provenit nu din nevoia de control, ci din îngrijorările și fricile părintelui). Acest stil educațional duce la faptul că copilul poate manifesta stări de anxietate, fobii, tulburări ale regimului alimentar, probleme de somn și manifestări psihosomatice.

5. Stilul parental democratic– se caracterizează prin echilibru: disponibilitatea afectivă și controlul se află în armonie.

Copilul va avea o viață frumoasă și împlinită, învățând să își exprime punctul de vedere și respectându-l pe al celorlalți; învață să fie independent și să își urmeze propriul drum în viață. Existența pură a acestor stiluri parentale ca și a temperamentelor nu este reală, cu siguranță există implicarea a două sau chiar a mai multor stiluri educaționale în dependență de mai mulți factori: ca relația de cuplu, personalitatea părinților etc.

Stilurile educaționale defecte, cu siguranță duc la dezvoltarea tulburărilor emoționale.

M.I. Buianov, cercetând dereglările psihice la copii, menționează faptul că la originea lor se află relațiile negative din familie și defectele de educație. Spre exemplu:

1. Educarea copilului printr-o atitudine cu care era tratată Cenușăreasa – o respingere emoțională evidentă sau ascunsă a copilului, fapt ce duce până la respingerea lui totală. Copilul simte permanent indiferența și lipsa de dragoste din partea părinților. În astfel de cazuri apar următoarele manifestări comportamentale: copilul se închistează; trăiește în lumea fanteziilor și a visurilor sale; încearcă să invoce compătimirea părintelui față de sine și, în unele cazuri, tinde să atragă atenția părintelui prin diferite metode (fie prin reușita bună la învățătură, fie prin comportament deviat); devine agresiv și răzbunător față de părinte pentru atitudinea indiferentă față de el.

2. Copilul este controlat, supravegheat și este pedepsit cu cruzime, adică se află în condițiile unui regim strict. În aceste cazuri copilul devine marcat de instabilitate emoțională. El manifestă negativism față de adult, are tendința de a proceda contrar cerințelor și recomandărilor adultului, nu are simțul responsabilității pentru cele înlăptuite, este egoist etc.

3. Copilul trăiește într-o atmosferă a pretențiilor permanente din partea părinților și a exigențelor mari ce i se impun. Drept rezultat, i se formează un caracter isteric, cu elemente de dezinhibiție motoră și de pierdere a autocontrolului, având un comportament afectiv teatralizat, cu manifestări de fapte de eroism, în care se evidențiază minciuna și tendința de a dirija pe oricine.

4. Adultul se eschivează de la procesul de educație a copilului. În rezultatul acestei situații: copilul se închistează și, uneori, i se formează un caracter pasiv, apatic, cu tendințe egocentrice de dominare; el poate să nu protesteze, să se adapteze și, în astfel de cazuri, i se formează un caracter

alarmant-bănuitor. Deprivarea emoțională generează, în cazul unor copii, apariția și dezvoltarea neurozei.

5. Educarea hipersocială a copilului. Aceasta se caracterizează prin predispoziția părinților de a fi “drepti” și “corecți”. Copilul este educat după toate regulile, așa precum se recomandă, după modelul ideal. El nu este luat în brațe, fiindcă nu se recomandă; este hrănit strict la oră; este obligat de către părinte să participe la activități care nu-l pasionează. Lui i se cultivă punctualitatea exagerată și pedantismul. Aprecierile din partea părintelui sunt hipertrofiate. Lauda pentru părinte este o realizare supremă, observația – o catastrofă. În astfel de familii copilul este promovat, format, disciplinat peste măsură. El este foarte reținut în manifestările emoționale, fiind orientat mereu spre a stimula reacția celor din jur. În condițiile unei familii hipersociale, temperamentul copilului este reprimat, formându-i-se un caracter hipersocial sau anxios și bănuitor, care poate provoca boli psihosomatice și neuroze.

6. Deprivarea emoțională prin hipotutelar se caracterizează prin lipsa de supraveghere a copilului și prin atenția insuficientă din partea părinților. În aceste cazuri lipsește contactul emoțional dintre copil și părinte. Un astfel de tip de relații dintre mamă și copil conduce la deprivarea maternă, formând la copil denaturări în dezvoltarea emoțională. Copilul devine agresiv și nedisciplinat. El este deprivat emoțional, nesatisfăcut și umilit din cauza atenției insuficiente din partea mamei, devenind ulterior agresiv față de ea. O agresivitate nemotivată poate să se manifeste și față de alți oameni. Dacă această agresivitate este orientată spre interior, ea poate genera sentimentul culpabilități, anxietate.

7. Una dintre cauzele depriverii afective a copilului este alcoolizarea părintelui. Se știe că în familia cu părinți alcoolici copilul este supus celor mai stresante situații. În astfel de familii conflictele sunt permanente, iar agresivitatea mamei este deseori orientată spre copil. În familiile alcoolizate, emoțiile pozitive ale părinților față de copil lipsesc sau sunt diminuate, ori sunt false (1998, p.207, M.I. Buianov).

Г.М. Бреслав descrie tulburările emoționale în vârstă preșcolară care se pot dezvolta în urma stilurilor educaționale defecte:

1) lipsa descentralizării emoționale - copilul nu este capabil să empatizeze nici în situația reală, nici eroilor din opere literare;

2) lipsa sintoniei emotionale - copilul nu este capabil să răspundă la stărea emoțională a unei persoane, în deosebi persoanei apropiate sau pe cea pe care o simpatizează;

3) absența unui fenomen specific de autoreglementare emoțională - copilul nu poate trăi/simți vinovăția, legată cu o nouă etapă de dezvoltare a conștiinței de sine ("am făcut-o") și abilitatea de a reveni emoțional în trecut.

O viziune diferită are Ю.М. Миланич [7]. El identifică trei grupuri de tulburări emoționale la copii:

1) reacții emoționale acute, colorarea unor situații de conflict specifice pentru copil: reacții agresive, isterice, de protest, precum și reacții de frică și resentimente excesive;

2) stări emoționale intense - situații mai stabile în timp: stare de rău, anxietate, starea depresivă, timiditate;

3) perturbări ale dinamicii stărilor emoționale: explozivitate afectivă și labilitate (fluctuații rapide de la emoții pozitive la cele negative și viceversa).

Un alt punct de vedere asupra tipurilor de perturbări emoționale este exprimat de И.М. Чистякова [13], Н.И. Костерина precum și de alți autori. Ei disting trei grupuri de dereglări în dezvoltarea sferei emoționale a copilului: - tulburări de dispoziție; - tulburări de comportament; - tulburări psihomotorice.

Н.И. Костерина [10] indică faptul că tulburările de dispoziție pot fi împărțite în mod condiționat în două tipuri: cu creșterea emoționalității și scăderea acesteia. Primul grup este format din stări precum euforia, disforia, depresia, sindromul de anxietate, frici. Al doilea grup include apatie, somnolență emoțională.

În literatura de specialitate sunt descrise și analizate anumite tehnici terapeutice de corecție a sferei emoționale a copilului ca: terapia prin joc, art-terapia, terapia prin povești, terapia prin muzică etc. Cea mai bună soluție este alegerea de către părinți a stilului educațional adaptiv ce cu siguranță va duce la dezvoltarea favorabilă a sferei afective ale preșcolarului.

La orice etapă a dezvoltării copilului familia constituie partea cea mai importantă a lumii lui. În acțiunile și cuvintele părinților se reflectă lumea ce se află în afara familiei, pentru că anume în sânul familiei copiii însușesc sistemul integrator al valorilor morale și al idealurilor, tradițiile culturale ale poporului și ale mediului social. Cercetările psihologice demonstrează că sentimentele care s-au format în copilărie îl însoțesc pe om pe tot parcursul vieții, imprimându-i un tonus emoțional și un stil propriu în relațiile cu alți oameni.

Bibliografie

1. Consecințe ale stilurilor parental-familiale în adaptarea adultului la socialul contemporan. Alina Moise. Teza de disertație.
2. M. Zlate. Introducere în psihologie. Iași, 1999
3. J.Piaget, B. Inhelder. The Origin of the Idea of Chance in Children. W. W. Norton & Co, 1975
4. Eleanor E Maccoby . The Role of Parents in the Socialization of Children: An Historical Overview. Journal of Research on Adolescence, 2(3), p. 261-291,1992
5. Буянов М.И. Ребенок из неблагополучной семьи, Москва, 1998- с. 208

6. Детская практическая психология: Учебник/ Под. ред Т.Д. Марцинковской. – М.: Гардарики, 2005. – 225 с.
7. Клиническая психология / Сост. и общая редакция Н. В. Тарабриной. — СПб.: Питер, 2000. — 352 с.
8. Клиническая психология: учебник / Под ред. Б.Д. Карвасарского. — СПб: Питер, 2002. — 960 с.
9. Колодич Е.Н. Коррекция эмоциональных нарушений у детей и подростков. – Мн.: «Минск»,1999 – 321 с.
10. Костерина Н.В. Психология индивидуальности (эмоции): Текст лекций. –Ярославль: Академический проект, 1999. – 238 с.
11. Кошелева А.Д. Проблема эмоционального мироощущения ребенка //Психолог в детском саду. 2000. № 2-3. – С. 25 – 38.
12. Кряжева Н.Л. Мир детских эмоций. Дети 5 – 7 лет. – Ярославль: Академия развития, 2000. – 208 с.
13. Чистякова М.И. Психогимнастика. М: Просвещение., 1990. – 298 с.